

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

LOCAL TAXES AND FEES IN UKRAINE: CURRENT STATUS AND PROSPECTS OF REFORM

Атаманчук Н.І.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового
права Національного університету державної податкової служби України

Процюк Д.В.,

студент факультету економіки і підприємництва
Інституту економіки та менеджменту
Національного авіаційного університету

Стаття присвячена висвітленню сучасного стану місцевих податків та зборів в Україні. Проаналізовано засади становлення та розвитку місцевих платежів починаючи з 1991 року. Автор акцентує увагу на змінах у системі місцевого оподаткування в контексті проведення податкових реформ в Україні.

Ключові слова: адміністрування податків, місцеві податки, місцеві збори, місцеве оподаткування, концепція реформування податкової системи.

Статья посвящена освещению современного состояния местных налогов и сборов в Украине. Проанализированы основы становления и развития местных платежей начиная с 1991 года. Автор акцентирует внимание на изменениях в системе местного налогообложения в контексте проведения налоговых реформ в Украине.

Ключевые слова: администрирование налогов, местные налоги, местные сборы, местное налогообложение, концепция реформирования налоговой системы.

The article is devoted to the current state of local taxes in Ukraine. Principles analyzed the development of local payments since 1991. The author focuses on the changes in the system of local taxation in the context of tax reform in Ukraine.

Key words: administration of taxes, local taxes, local taxes, local taxes, concept of reforming the tax system.

Постановка проблеми. Інститут місцевих податків і зборів є ключовим у сфері формування доходів місцевих органів влади в більшості розвинених країн. Ратифікувавши Європейську Хартію місцевого самоврядування та проголосивши одним із напрямів подальшого розвитку економіки інтеграцію до ЄС, Україна змушена поступово адаптувати систему формування доходів бюджету до умов і стандартів Євросоюзу. Саме тому питання вдосконалення системи місцевих податків і зборів в Україні на сьогодні набуває актуальності.

У контексті вищесказаного аналіз дослідження проблемних аспектів оподаткування місцевими податками і зборами, а також пошук перспективних напрямів посилення їх фіскального значення набуває особливої актуальності в умовах розвитку сучасних трансформаційних процесів, пов'язаних з утвердженням в Україні ринкової моделі господарювання.

Стан дослідження. Проблематика місцевого оподаткування активно вивчається фінансовою наукою, її дослідженню присвячено праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених: В.П. Вишневського, В.В. Греченка, А.В. Ібатулліної, І.О. Луїної, Ю.В. Пасічника, Ю.В. Петренка, В.В. Письменного, О.М. Піхоцької, О.О. Сунцової, Л. Л. Тарангул та ін.

Питанням правового регулювання місцевих податків і зборів, з'ясуванню їх правової природи приділяли увагу вітчизняні дослідники, такі як: Л.К. Воронова, Л.М. Касьяненко, В.М. Кофлан,

І.Є. Криницький, М.П. Кучерявенк, Т.А. Латковська, О.А. Лукашев, О.А. Музика-Стефанчук, А.О. Монаєнко, Л. О. Нікітіна, А.А. Нечай, О.П. Орлюк, Н. Ю. Пришва, Л.А. Савченко та інші.

Метою статті є дослідження змін у системі місцевого оподаткування в контексті проведення податкових реформ в Україні, виявлення недоліків нововведень, пошук можливих напрямів оптимізації податкового законодавства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Порядок справляння місцевих податків і зборів в Україні є складовою системи оподаткування, засади становлення, розвитку та реформування якої умовно можна розподілити на 2 основні етапи:

1 – етап до прийняття Податкового кодексу України (1991 р. – 2010 р.);

2 – етап після прийняття Податкового кодексу України (2011 р. – теперішній час).

Перший етап – до прийняття Податкового кодексу України (1991–2010 рр.). Саме після набуття Україною незалежності почали застосовувати новий підхід до місцевого оподаткування, що втілювався в прийнятті нормативно-правового акта, такого як Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20 травня 1993 р. № 56-93, яким здійснювалося регулювання місцевих податків і зборів в Україні.

Декретом Кабінету Міністрів «Про місцеві податки і збори» [2] передбачалося введення двох

місцевих податків і чотирнадцяти місцевих зборів: комунального податку, податку з реклами, ринкового збору, збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, збору за паркування автомобілів, готельного збору, курортного збору, збору за право використання місцевої символіки, збору за видачу ордеру на квартиру, збору за проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей, збору за право проведення кіно- і телезйомок, збору за участь у бігах на іподромі, збору за виграш на бігах, збору з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі, збору з власників собак, збору за проїзд територією прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон.

Звичайно, цей перелік із шістнадцяти податкових платежів не був остаточним. Неодноразово вносилися зміни до Декрету «Про місцеві податки і збори». Крім того, види місцевих податків і зборів були визначені і в одному з основних податкових законів «Про систему оподаткування» [3].

Другий етап – після прийняття Податкового кодексу України (2011 р. – теперішній час). Саме Податковий кодекс України [1], що набув чинності з 01 січня 2011 р., докорінно змінив систему місцевого оподаткування, скасувавши Закон України «Про систему оподаткування» [3]; Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. № 56-93 «Про місцеві податки і збори» [2]; Указ Президента України від 28 червня 1999 р. № 761/99 «Про впорядкування механізму сплати ринкового збору» та низку інших нормативно-правових актів.

Податковим кодексом України з метою реформування системи місцевого оподаткування та одночасно зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів було передбачено:

1) скасування десяти неефективних місцевих зборів, таких як: комунальний податок; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір за право використання місцевої символіки; збір із власників собак; збір за видачу ордеру на квартиру; збір за участь у бігах та іподромі; збір за виграш на бігах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей;

2) відмова від фіксованих ставок збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності (плати за торговий патент) шляхом встановлення ставок до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на 1 січня звітного року;

3) перехід на нову базу оподаткування збором за місце для паркування транспортних засобів (замість години паркування – площа паркування), що запобігатиме ухиленню від сплати збору;

4) запровадження туристичного збору, який справлятиметься на всій території держави (замість курортного збору, який має обмежене застосування). Ставку податку встановлено у розмірі від 0,5% до 1% вартості проживання у готелях, мотелях.

Таким чином, на момент прийняття кодифікованого нормативно-правового акта, відповідно до статті 10 Податкового кодексу України [1], до місцевих податків належали: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та єдиний податок. До місцевих зборів віднесено збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місце для паркування транспортних засобів, туристичний збір.

Необхідно зазначити, що Податковий кодекс України, ухвалений 2 грудня 2010 р., став компромісом між державою, суспільством і бізнес-структурами. Положення цього кодифікованого нормативно-правового акта спрямовані, насамперед, на вдосконалення адміністрування податків, зниження податкового навантаження на підприємництво та створення стимулів для інноваційно-технологічного розвитку вітчизняної економіки.

Однак, незважаючи на кодифікацію податкового законодавства, податкова система України на сучасному етапі характеризується такими негативними рисами: нормативно-правові акти з питань оподаткування є складними, окремі законодавчі норми – недостатньо узгодженими; витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння; механізм митно-тарифного регулювання не дає можливості оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку та структури економіки в Україні.

Важливим у реформуванні вітчизняної системи місцевого оподаткування є використання досвіду європейських держав, де місцеві податки і збори є основним дохідним джерелом місцевих бюджетів.

У таких державах, як Австрія, Болгарія, Угорщина, Румунія, Словенія, Франція, кількість місцевих податків і зборів досить значна. До складу місцевих належать такі податки, які в Україні вважаються загальнодержавними: податок на прибуток підприємств, податок на доходи громадян, майнові податки.

У різних державах існує неоднакова кількість місцевих податків і зборів. Так, у Великій Британії функціонує лише один місцевий податок, який справляється з нерухомого майна. У Швейцарії в 26 кантонах діють різні закони про кантональні податки. В Естонії до основних джерел муніципальних доходів належать: частка загальнодержавних податків і зборів, дотації-трансферти з держбюджету, місцеві (або муніципальні) податки, кредити, орендна плата за використання муніципальної власності, доходи від продажу муніципальної власності [8].

Саме тому на виконання доручення Прем'єр-міністра України А.П. Яценюка було розроблено та представлено на обговорення проект Концепції реформування податкової системи та нової редакції Податкового кодексу України.

Проект Концепції розроблено з урахуванням пропозицій членів робочої групи з питань підготовки нової редакції Податкового кодексу України, склад якої затверджено наказом Мінекономрозвитку від 08 травня 2014 р. № 534 і до якої включено пред-

ставників центральних органів виконавчої влади, громадських організацій, асоціацій та аудиторських компаній [4].

Оскільки на сьогодні діюча податкова система України не забезпечує збалансованого з реальними можливостями економіки податкового навантаження на суб'єктів господарювання, її реформування викликано необхідністю невідкладної стабілізації фінансової ситуації, підвищення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування та стимулювання економічних процесів в Україні.

Реформування податкової системи спрямоване на побудову партнерських взаємовідносин між податковими органами і платниками; гармонізацію бухгалтерського та податкового обліку; спрощення податкової системи; стимулювання заінтересованості органів місцевого самоврядування в економічному розвитку регіонів через спрямування частини загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів.

Так, Концепцією реформування податкової системи передбачено скасувати: збір за першу реєстрацію транспортного засобу; збір за місця для паркування транспортних засобів; екологічний податок; рентну плату за транспортування нафти; плату за землю; збір за користування радіочастотним ресурсом; збір за спецвикористання води, лісових ресурсів виноградарства, садівництва і хмелярства; цільову надбавку до діючого тарифу на електричну та теплову енергію та природний газ; туристичний збір; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; державне мито.

У перелік 9 податків, які запропоновано залишити, входять: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; ресурсний податок; податок на майно; єдиний податок; фіксований сільськогосподарський податок.

Що стосується місцевого оподаткування, то відповідно до Концепції податкової реформи, запропонованої урядом, планувалося скасувати три місцеві збори, а саме: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, туристичний збір, збір за місця для паркування транспортних засобів.

Наступним кроком реформування у сфері місцевого оподаткування стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII (далі – Закон № 71) [5], що набрав чинності 01 січня 2015 р., яким внесено зміни як у систему оподаткування в цілому, так і в систему місцевого оподаткування зокрема.

Враховуючи напрями реформування економічної політики України, визначені Програмою діяльності Кабінету Міністрів України (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2014 р. № 695 [6]), Законом № 71, зокрема, передбачено: зменшення кількості податків та зборів з 22 до 11; гармонізацію бухгалтерського та податкового обліку і визначення об'єкта оподаткування податком

на прибуток підприємств, а саме за правилами бухгалтерського обліку; спеціальну процедуру електронного адміністрування ПДВ; зміни в оподаткуванні доходів фізичних осіб; запровадження місцевого податку на майно; оптимізацію кількості груп платників єдиного податку до чотирьох із підвищенням максимального розміру доходу, який дає змогу перебувати на спрощеній системі оподаткування (для першої та другої груп), зниження ставок єдиного податку для малого бізнесу; зміну ставок рентної плати для нафти і конденсату; запровадження використання реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) з електронною звітністю до ДФС при продажу товарів/послуг у роздрібній мережі; поширення мораторію на 2 роки на перевірки малого бізнесу (з обсягом доходу до 20 млн. грн. у рік), за винятком окремих випадків та операцій; зміни у справлянні акцизного податку тощо [5].

Так, з 01 січня 2015 р., відповідно до ст. 10 Податкового кодексу України, до місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. Необхідно зазначити, що розділ XII Податкового кодексу України визначає особливості адміністрування саме податку на майно. Так, у ст. 265 ПКУ зазначено, що податок на майно складається з: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю.

Державна Фіскальна служба України листом від 16 січня 2015 р. № 722/5/99-99-19-01-01-16 «Про особливості встановлення ставок з місцевих податків та зборів» [7] зазначає, що місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю) та вирішують питання щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору.

Крім того, відповідно до абз. десятого п. 4 Розділу I Закону № 71 до повноважень сільських, селищних, міських рад щодо податків та зборів належить встановлення в межах, визначених ПКУ, ставок акцизного податку з реалізованих суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів.

Позитивні результати та переваги податкової реформи зможемо проаналізувати згодом. Однак уже на сьогодні є багато критики та коментарів щодо внесених змін до Податкового кодексу України. Так, на думку віце-президента Українського Союзу промисловців і підприємців Ю. Дрогвоз, «норми закону № 71-VIII спрямовані на збільшення фіскального навантаження на населення, середній клас, бізнес шляхом розширення бази оподаткування та збільшення ставок податків (зокрема, акцизного податку, земельного податку, податку на нерухомість, ПДФО з пасивних доходів, податку на майно (крім земельної ділянки)). Крім цього запроваджені нові види податків та зборів (акцизного податку з роздрібних продажів підакцизної продукції (алкогольної, тютю-

нової), продовжена на невизначений час дія військового податку, запроваджений транспортний податок в розмірі 25 000 грн. для власників легкових автомобілів, серед яких є представники середнього класу, збільшені ставки ПДФО, завданий черговий удар по вкладникам, які ще не забрали свої вклади з банківської системи» [9].

Висновки. Створення системи місцевого оподаткування в Україні характеризується процесом запровадження та скасування місцевих податків і зборів, розробкою нормативно-правових актів, які постійно змінювалися та доповнювалися з метою вдосконалення та покращення податкової системи в цілому.

Сучасний стан місцевих податків і зборів характеризується подальшим реформуванням системи місцевого оподаткування в Україні, реалізацією податкової реформи та кроком до розв'язання на законодавчому рівні основних проблем наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, оскільки саме положення оновленого Податкового кодексу України стали своєрідним орієнтиром для органів місцевого самоврядування під час прийняття ними рішень щодо запровадження місцевих податків і зборів. А раціонально організоване місцеве оподаткування забезпечить зростання економіки та суттєво підвищить соціальний добробут регіонів та його населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів від 20.05.1993 № 56-93 (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-93>.
3. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-XII (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>.
4. Концепція реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247504310.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України: Закон України від 31.07.2014 № 1621-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1621-18/print1382960908854478>
6. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2014 № 695 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/695-2014-p>.
7. Про особливості встановлення ставок з місцевих податків та зборів: лист Державної фіскальної служби від 16.01.2015 року № 722/5/99-99-19-01-01-16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovizmini-2015/informatsiya/63482.html>.
8. Букина И. Современные тенденции налогового администрирования в зарубежных странах / И. Букина // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 7. – С. 37–42.
9. Сайт Українського Союзу промисловців і підприємців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uspp.ua>